

Charakterystyka zawartości tajnych zeszytów „Lekarza Wojskowego”, 1965–1989

Content description of Lekarz Wojskowy secret issues of 1965 to 1989

Stanisław Ilnicki

Klinika Psychiatrii, Stresu Bojowego i Psychotraumatologii CSK MON WIM w Warszawie,
kierownik: płk dr n. med. Radosław Tworuz

Streszczenie. Obok głównego wydania „Lekarza Wojskowego” (LW) w latach 1964–1989 wydawana była jego tajna edycja, przeznaczona do szkolenia personelu wojskowej służby zdrowia na wypadek wojny. Łącznie ukazało się 40 zeszytów tajnego LW, zawierających 504 prace specjalistów różnych dziedzin medycyny wojskowej i klinicznej. Celem artykułu jest: (1) analiza tematyki tych prac według działów medycyny wojskowej, (2) porównanie ich struktury tematycznej w trzech okresach polityczno-społecznych: 1965–1969, 1970–1979 i 1980–1989, oraz (3) prezentacja szczegółowych zagadnień poruszanych w tajnej edycji LW. Wyniki. (1) Najwięcej prac dotyczyło organizacji ochrony zdrowia wojsk (OOZW) – 27,5%, higieny i epidemiologii – 19,2%, chirurgii i interny polowej – łącznie 17,9%, oraz medycyny społecznej – 15,5%. (2) Na przestrzeni lat utrzymywał się duży udział prac z zakresu OOZW, zmniejszał się odsetek prac z zakresu higieny i epidemiologii wojskowej, zwiększał się udział prac dotyczących chirurgii i interny polowej oraz medycyny społecznej. (3) Publikacje tajnego LW stanowią cenne źródło do historii polskiej wojskowej służby zdrowia. Zasluguje na digitalizację w celu włączenia ich do obiegu naukowego i ochrony przed zniszczeniem

Słowa kluczowe: „Lekarz Wojskowy” tajny, historia medycyny wojskowej

Abstract. Beside the main issue of the Lekarz Wojskowy (LW) magazine, there was also its secret edition, published in the period of 1964–1989, intended to train the military medical personnel in case of war. In total, 40 issues of the secret version of LW were published, including 504 papers written by experts in various areas of both military and clinical medicine. The aim of this article is as follows: (1) an analysis of the subject of those papers according to particular disciplines of military medicine; (2) a comparison of their content structure in three political and social periods: 1965–1969, 1970–1979 and 1980–1989, and (3) a presentation of detailed issues raised in the LW secret edition. The results. (1) Most papers concerned the Armed Forces' Healthcare Organization (OOZW) – 27.5%, hygiene and epidemiology – 19.2%, field surgery and general medicine – 17.9% in total, and social medicine – 15.5%. (2) Over the years, the share of papers referring to the OOZW remained large, while those on military hygiene and epidemiology were on the decline, and in the same time the share of field surgery, general medicine and social medicine papers was growing. (3) Publications presented in the LW secret issues are a valuable source of information on the history of Polish military healthcare system. These publications are important enough to be digitalized in order to be integrated into the scientific data circulation and prevented from destruction.

Key words: Military medicine history, secret „Lekarz Wojskowy”

Nadesłano: 02.02.2020. Przyjęto do druku: 6.04.2020
Nie zgłoszono sprzeczności interesów.
Lek. Wojsk., 2020; 98 (2): 103–109
Copyright by Wojskowy Instytut Medyczny

Adres do korespondencji
dr hab. med. Stanisław Ilnicki
Klinika Psychiatrii, Stresu Bojowego
i Psychotraumatologii CSK MON WIM
ul. Szaserów 128, 04-141 Warszawa
e-mail: silnicki@wim.mil.pl

Wstęp

Obok głównego wydania „Lekarza Wojskowego” (LW) w latach 1964–1989 ukazywała się jego tajna edycja.

Utworzono ją w wyniku starań Komitetu Redakcyjnego LW, popartych przez ówczesnego Szefa Departamentu Służby Zdrowia WP, płk. dr. med. Czesława Półtoraka, w celu „uwojskowania treści czasopisma”. Jak

Rycina 1. Okładka „Lekarza Wojskowego” z klauzulą „Tajne/Jawne” z lat 1965–1973. Płk prof. dr med. Stanisław Bober (1911–1970) – przewodniczący Komitetu Redakcyjnego „Lekarza Wojskowego” 1965–1970.

Figure 1. Cover page of “Lekarz Wojskowy” with “Secret/Non-Classified” marking from the years 1965–1973. Col. Stanisław Bober, MD, PhD (1911–1970) – “Lekarz Wojskowy” Editorial Committee Chair of 1965–1970.

uzasadniano, „sensem istnienia sił zbrojnych jest obrona niepodległości kraju w okresie wojny i (...) praca wojska w okresie pokoju polega głównie na przygotowaniu tej obrony, na szkoleniu żołnierza do zadań przyszłych, jakie kiedyś mogą go czekać”. Stućzyć temu miało „zamieszczanie w czasopiśmie prac o tzw. charakterze tajnym” dotyczących wymienionych zadań [1,2].

Zgodnie z projektem wydawniczym tajne zeszyty „Lekarza Wojskowego” (LW tajny), w formacie B5 i objętości 8 arkuszy wydawniczych, miały ukazywać się 2 razy w roku – w czerwcu i grudniu. W rzeczywistości częstość ich wydawania zależała od liczby nadesłanych prac i bieżących potrzeb. W latach 1964–1989 ukazało się łącznie 40 tajnych numerów LW. Ich wydawcą, podobnie jak wydania głównego, był Departament Służby Zdrowia WP. Pismo drukowano w nakładzie 1050 egzemplarzy w Drukarni Sztabu Generalnego WP w Warszawie, przesyłano do biblioteki tajnych wydawnictw w Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi i rozsyłano według rozdzielnika do instytutów, szpitali oraz jednostek wojskowych [3].

Za dobór, formę i merytoryczną treść prac odpowiadał Komitet Redakcyjny, wspólny dla jawnej i tajnej edycji, którego przewodniczącym w latach 1964–1970 był płk prof. dr med. Stanisław Bober (ryc. 1.) [4].

Rycina 2. Okładka „Lekarza Wojskowego” z klauzulą „Tajne/Jawne” z lat 1974–1989. Komitet Redakcyjny i Rada Konsultantów „Lekarza Wojskowego” 1970–1990; płk prof. Sylwester Czaplicki – przewodniczący Komitetu Redakcyjnego, ppłk dr med. Jerzy Łangowoj – redaktor, i Krystyna Walczak (Szuman) – sekretarz.

Figure 2. Cover page of “Lekarz Wojskowy” with “Secret/Non-Classified” marking from the years 1974–1989. Editorial Committee and Consulting Board of the “Lekarz Wojskowy” 1970–1990: Col. Prof. Sylwester Czaplicki – Editorial Committee Chair, Lt. Col. Jerzy Łangowoj, MD, PhD – Editor, and Krystyna Walczak (Szuman) – Secretary.

Po jego nagłej śmierci i zmianie formuły gremium edytorskiego przewodniczącym Kolegium Redakcyjnego LW został płk prof. dr hab. med. Sylwester Czaplicki, który zajmował to stanowisko przez 20 lat. Według jego słów: „(...) każda praca zamieszczona w »Lekarzu Wojskowym« była recenzowana. Jako pierwszy czytał ją red. Jerzy Łangowoj, który według treści kierował do odpowiedniego recenzenta. Jeśli nie było takiego recenzenta w składzie Komitetu Redakcyjnego, prace kierowano do oceny członków Rady Konsultantów. Byli to przeważnie ówczesni naczelnicy specjalistów wojskowi. Po otrzymaniu recenzji, przed publikacją, prace czytałem ja. Po opracowaniu redakcyjnym, wprowadzeniu skrótów, korekcie nazewnictwa, także pod kątem poprawności językowej, praca była kierowana do pierwszego autora, celem zapoznania go i akceptacji pracy w przedstawionej formie. Wymagałem korekty autorskiej po wydrukowaniu pracy w tzw. szczołce, którą każdy autor czytał. Z tym niestety było różnie. Jedni bardzo się przykładali do tego, inni cedowali wszystko na redakcję, na panią Krystynę Szuman. Ona przyszła bez przygotowania do pracy redakcyjnej, ale z wielkim zapałem i sercem. Wkrótce opanowała arkany sekretariatu redakcji, ku mojemu wielkiemu zadowoleniu. Na niej można było zawsze polegać, nigdy

Rycina 3. Okładka „Lekarza Wojskowego” 1996 nr 1 z klauzulą „Poufne/Jawne”. Płk prof. dr med. Edward Stanowski, przewodniczący Komitetu Redakcyjnego „Lekarza Wojskowego” 1990–1998. Komitet Redakcyjny i Rada Konsultantów.

Figure 3. Cover page of “Lekarz Wojskowy” No.1/1996 with “Confidential/Non-Classified” marking. Col. Edward Stanowski, MD, PhD, Lekarz Wojskowy Editorial Committee Chair in the years of 1990–1998. Editorial Committee and Consulting Board.

nie przepuściła braków. Rada Konsultantów była systematycznie zapoznawana z treścią kolejnych zeszytów pisma. Nadto wspierała zawartość teki redakcyjnej, inspirowując tematykę prac i wzbogacając tekę własnymi pracami” (ryc. 2.) [5].

Po transformacji ustrojowej 1989 r. zaprzestano wydawania tajnego LW. Wyjątkowo w 1996 r. wydano jeden zeszyt z klauzulą „Poufne”, zawierający tekst „Doktryny zabezpieczenia medycznego wojsk na wypadek zagrożenia bezpieczeństwa państwa”. Przewodniczącym Kolegium Redakcyjnego był wówczas płk prof. dr hab. med. Edward Stanowski (ryc. 3.) [7].

Po nowelizacji 22 stycznia 1999 r. ustawy o ochronie informacji niejawnych tajnym zeszytom LW nadano klauzulę „Jawne”, a następnie „protokolarnie zniszczono” [8]. Ostała się tylko niepełna (bez nr 1964/1), 39-zeszytowa kolekcja „Lekarz Wojskowy – tajny/jawny” w Bibliotece Wojskowego Centrum Kształcenia Medycznego im. gen. bryg. dr med. Stefana Hubickiego w Łodzi (ryc. 4.) [9].

Rycina 4. Kolekcja czasopisma „Lekarz Wojskowy” – tajny/jawny 1965–1989 (z księgozbioru Biblioteki WCKMed im. gen. bryg. dr med. Stefana Hubickiego w Łodzi)

Figure 4. Collection of “Lekarz Wojskowy” – Secret/Non-Classified of 1965–1989 (from collection of books Stefan Hubicki WCKMed Library in Łódź)

Cel pracy

- Ustalenie struktury tematycznej prac opublikowanych w tajnej edycji „Lekarza Wojskowego”
- Wybranie reprezentatywnych przykładów publikacji z każdego działu tematycznego
- Ocena wartości archiwalnej zachowanej kolekcji tajnej edycji „Lekarza Wojskowego”

Materiał i metody

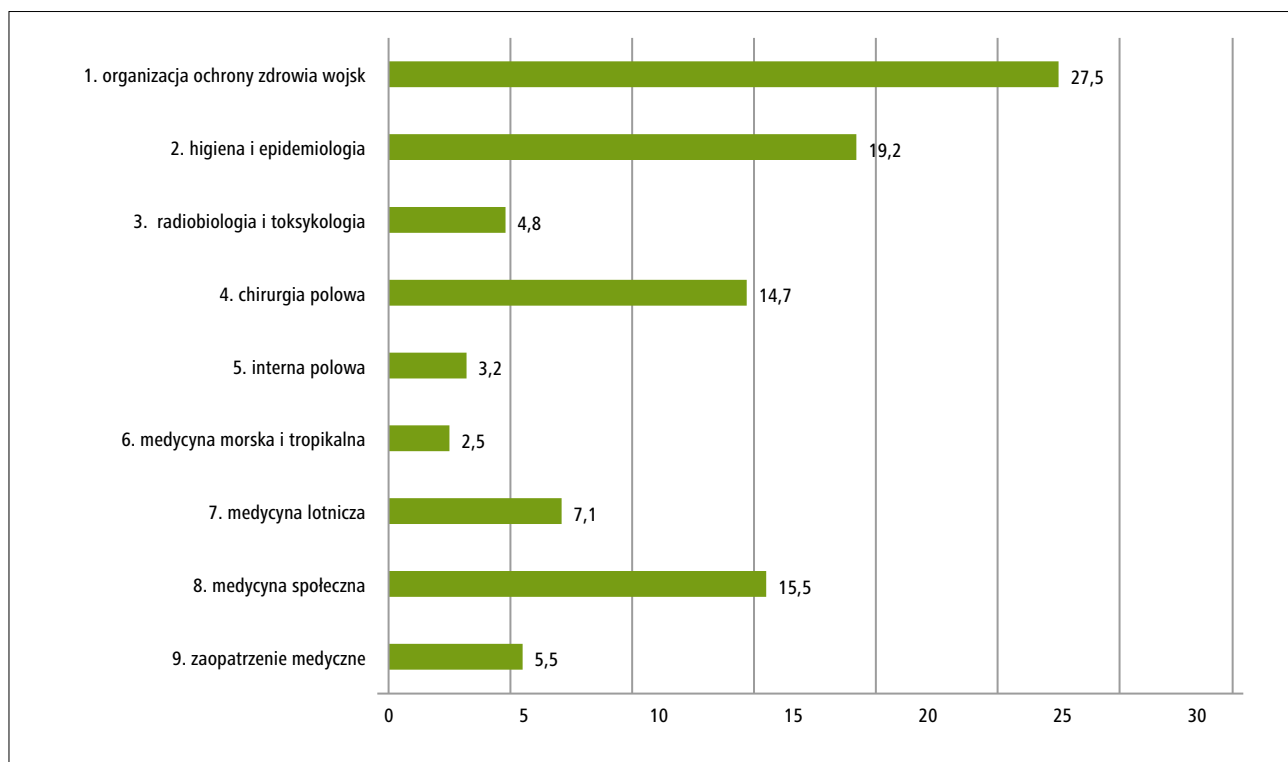
Na podstawie analizy tytułów 504 prac zamieszczonych w tajnych zeszytach LW zaliczono je do 9 działów medycyny wojskowej: (1) organizacja ochrony zdrowia wojsk (OOZW), (2) higiena i epidemiologia, (3) radiobiologia i toksykologia, (4) chirurgia polowa, (5) interna polowa, (6) medycyna morska i tropikalna, (7) medycyna lotnicza, (8) medycyna społeczna oraz (9) zaopatrzenie medyczne [10]. Następnie zbadano rozkład liczebności prac należących do tych działów w trzech dekadach: 1965–1969, 1970–1979 i 1980–1989. Kierując się rangą naukową autorów, wybrano reprezentatywne przykłady publikacji z każdego działu tematycznego.

Wyniki

Strukturę tematyczną prac ogłoszonych w tajnej edycji LW przedstawiono na rycinie 5. Wynika z niej, że najwięcej prac dotyczyło OOZW (27,5%), higieny i epidemiologii

Tabela 1. Struktura tematyczna tajnego „Lekarza Wojskowego” w dekadach lat 1965–1989 (w %)
Table 1. Content structure of secret “Lekarz Wojskowy” issues in 1965–1989 (percentage)

	dział tematyczny medycyny wojskowej	lata 1965–1969	lata 1970–1979	lata 1980–1989
1.	organizacja ochrony zdrowia wojsk	32,2	17,2	39,3
2.	higiena i epidemiologia	23,6	27,7	5,2
3.	radiobiologia i toksykologia	7,5	5,9	1,7
4.	chirurgia polowa	0	21,8	12,7
5.	interna polowa	0	1,7	6,9
6.	medycyna morska i tropikalna	3,2	1,7	2,9
7.	medycyna lotnicza	18,3	6,7	1,7
8.	medycyna społeczna	9,7	10,1	26,0
9.	zaopatrzenie medyczne	5,4	7,1	3,5

Rycina 5. Struktura tematyczna tajnych zeszytów „Lekarza Wojskowego” 1965–1989 (w %)

Figure 5. Content structure of “Lekarz Wojskowy” secret issues, 1965–1989 (percentage)

(19,2%), chirurgii i interny polowej (17,9%) oraz medycyny społecznej (15,5%).

Rozkład tematyczny prac w porównywanych dekadach przedstawiono w tabeli 1. Prace z dziedziny OOWZ dominowały w latach 60. (32,2%) i 80. (39,3%). W latach 70. najwięcej prac dotyczyło higieny i epidemiologii (27,7%); w następnej dekadzie tematyka ta podejmowana była znacznie rzadziej (5,2%). W latach 70. pojawiły

się prace z dziedziny chirurgii polowej (21,8%) i interny polowej (1,7%), niepublikowane w dekadzie poprzedniej; w latach 80. utrzymały drugie miejsce pod względem częstości publikowania (19,6%). W porównywanych okresach zwiększał się udział prac z zakresu medycyny społecznej (z 9,7% do 26,0%). Przeciwna tendencja wystąpiła w medycynie lotniczej (zmniejszenie z 18,3% do 1,7%).

Prace z OOOZW dotyczyły między innymi metodyki organizacji ćwiczeń polowych [11,12], zabezpieczenia medycznego oddziałów i związków taktycznych w działaniach operacyjnych [13], obliczania wysokości strat sanitarnych i potrzeb służby zdrowia [14] oraz zasad segregacji, ewakuacji medycznej i leczenia według wskazań [15]. Tematyka tych prac – których autorami byli wykładowcy Wojskowej Akademii Medycznej (WAM) – świadczy, że przeznaczone były przede wszystkim dla słuchaczy tej uczelni. Publikacje te łagodziły częściowo ówczesny dotkliwy brak podręczników do nauki przedmiotów wojskowo-medycznych.

Prace z higieny i epidemiologii dotyczyły między innymi problemów sanitarno-higienicznych [16], profilaktyki chorób zakaźnych [17,18], gruźlicy [19] i chorób wenerycznych [20]. Duży udział wymienionej tematyki w tajnym LW w latach 60. i w następnej dekadzie odzwierciedlał jej znaczenie epidemiologiczne w tamtym okresie.

Prace z radiobiologii i toksykologii dotyczyły między innymi ochrony radiologicznej podczas działania wojska na terenie skażonym promieniotwórczo [21], oceny rażącego działania promieniowania jonizującego, rozpoznawania i postępowania w porażeniach popromiennych [22,23] oraz przeciwdziałania skutkom współczesnej broni chemicznej [24]. Względnie niewysoki i malejący udział tych publikacji w tajnej edycji LW sugeruje zmniejszające się zainteresowanie badawcze tematyką ochrony przed bronią masowego rażenia.

Prace z chirurgii polowej dotyczyły między innymi postępowania chirurgicznego w urazach bojowych [25-27], leczenia wstrząsu urazowego [28] oraz postępowania resuscytacyjnego i anestezjologicznego na polu walki [29]. Spektakularne pojawienie się tych prac w tajnym LW w latach 70. wiązało się z prowadzonymi wówczas badaniami nad ranami postrzałowymi oraz wstrząsem urazowym i krwotocznym zespołów płk. prof. Tadeusza Orłowskiego, prof. Donata Tylmana i prof. Stanisława Rudnickiego. Przyczynił się do tego znacząco również cykl prac z chirurgii pola walki płk. doc. Wacława Szostka, opartych na doświadczeniach wojny w Wietnamie [30].

Prace z interny polowej pojawiły się w latach 70. w tajnym „Lekarzu Wojskowym” poprzedzone badaniami gen. prof. Dymitra Aleksandrowa i płk. prof. Sylwestra Czaplickiego nad zagrożeniem kadry chorobą wieńcową [31] i zawałem serca [32]. Dotyczyły one między innymi zachowawczego postępowania leczniczo-ewakuacyjnego w masowych stratach sanitarnych [33], leczenia ostrej niewydolności nerek [35,36] oraz ostrych stanów zagrożenia życia w gastroenterologii [37]. Odsetek tych prac zwiększył się znacząco w latach 80.

Prace z medycyny morskiej i tropikalnej dotyczyły między innymi wypadkowości na okrętach [38], zagrożeń związanych z hałasem [39] oraz niedostatecznym oświeceniem [40], urazów i infekcji u pletwonurków

[41], a także występowania pasożytów u podchorążych i załóg okrętów [42]. Publikacje te pochodziły z utworzonej w 1961 r. przez kmdr. prof. Augustyna Dolatkowskiego Katedry Medycyny Morskiej WAM w Łodzi z siedzibą w Gdyni, przekształconej następnie w Zakład Medycyny Morskiej i Tropikalnej.

Prace z zakresu medycyny lotniczej dotyczyły między innymi organizacji zabezpieczenia medycznego jednostek lotniczych, następstw katapultowań [38], sądowo-lekarskiej ekspertyzy katastrof lotniczych [39] oraz wpływu pracy w zasięgu promieniowania laserowego na wzrok [40]. Relatywnie duży odsetek prac z tej dziedziny w tajnym LW z lat 60., głównie za sprawą aktywności naukowej płk. prof. Stanisława Haducha, w następnych dekadach zmniejszał się aż do praktycznego zniknięcia w latach 80.

Prace z medycyny społecznej odzwierciedlały wzrastające od początku lat 60. zainteresowanie wojska problematyką psychospołeczną. Dotyczyła ona między innymi psychoprofilaktyki [46], leczenia alkoholizmu [47], pełnienia służby przez żołnierzy niepełnosprawnych psychicznie [48], samouszkodzeń [49] i samobójstw [50] oraz postępowania leczniczo-ewakuacyjnego w ostrych zaburzeniach psychicznych na polu walki [51]. W latach 80. tematy te zajmowały drugie pod względem częstotliwości miejsce w tajnym LW.

Prace z zakresu zaopatrzenia medycznego dotyczyły między innymi gromadzenia i rotowania zapasów materiałowych [52], zaopatrywania wojska w krew i preparaty krwiopochodne [53,54] oraz w płyny stosowane w profilaktyce i leczeniu ostrej niewydolności nerek [55]. Udział prac z tej dziedziny w tajnym LW w analizowanym okresie pozostawał na zbliżonym poziomie.

Omówienie

Oprócz prac monotematycznych na łamach tajnego LW ukazywały się publikacje wielospecjalistyczne, określające jednolite procedury postępowania medycznego w stanach zagrożenia życia i zdrowia żołnierzy [56-58]. Cel tych opracowań był taki, jaki przyświeca obecnie raportom paneli HFM STO NATO, tj. optymalizacja ochrony zdrowia i dobrostanu żołnierza w kontekście środowiska [59]. Opracowania te są świadectwem dążeń wojskowej służby zdrowia, w warunkach ówczesnych wielostronnych ograniczeń, do zapewnienia żołnierzom optymalnej pomocy medycznej w czasie pokoju i na wypadek wojny.

Wnioski

Tajne-jawne zeszyty „Lekarza Wojskowego” z lat 1965–1989 są cennym materiałem do badań historii polskiej medycyny wojskowej.

Unikatowa kolekcja tajnego-jawnego „Lekarza Wojskowego” przechowywana w Bibliotece WCKMed im. gen. dr. med. Stefana Hubickiego w Łodzi powinna być zdigitalizowana w celu włączenia jej do powszechnego obiegu naukowego i ochrony przed zniszczeniem.

Digitalizacja pełnego wydania „Lekarza Wojskowego” z okresu jego analogowej (drukowanej) edycji byłaby godnym uczczeniem 100-letniego jubileuszu tego zasłużonego dla Wojska Polskiego i polskiej medycyny czasopisma.

Piśmiennictwo

- Bober S. Nasze czterdziestolecie. Lek Wojsk, 1964; 40 (12): 874–875
- Rozniatowski T. Mój żywot lekarza wojskowego. Wydawnictwo Obrony Narodowej, Warszawa 1987: 271
- Informacje uzyskane od pani Krystyny Szuman (de domo Walczak), sekretarza redakcji „Lekarza Wojskowego” w latach 1972–2003
- Jesionowski M. W 25 rocznicę śmierci płk. prof. dr. hab. med. Stanisława Bobera (7.01.1911–8.06.1970). Lek Wojsk, 1995; 71 (5–6): 368–370
- Ilnicki S. Jubileusz 90-lecia urodzin płk. prof. dr. hab. med. Sylwestra Czaplickiego, przewodniczącego Komitetu Redakcyjnego „Lekarza Wojskowego” w latach 1970–1990. Lek Wojsk, 2016; 94 (1): 111–115
- „Lekarz Wojskowy” 1996 nr 1 poufny/jawny. Centralna Biblioteka Wojskowa im. Józefa Piłsudskiego w Warszawie, sygn. 017 402 A
- Plk prof. dr hab. med. Edward Stanowski. Lek Wojsk, 1999; 75 (3–4): 132–134
- Ustawa z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych. Dz. U. 1999, nr 11, poz. 95
- „Lekarz Wojskowy” – tajny/jawny 1965–1989. Biblioteka WCKMed im. gen. bryg. dr. med. Stefana Hubickiego w Łodzi
- Słowiński A. Historia Instytutu Medycyny Wojskowej, Wojskowej Akademii Medycznej im. gen. dyw. prof. Bolesława Szareckiego. Kronikarz, 2008; 6 (11–12): 366–389
- Słowiński A, Zdunowski J. Metodyka organizacji wieloszczeblowych ćwiczeń polowych służby zdrowia. Lek Wojsk, 1966; 2 jawny: 1–9
- Uglik K, Głus B, Kowalik M. Metodyka organizowania ćwiczeń polowych batalionu medycznego dywizji (DPM). Lek Wojsk, 1968; 1 jawny: 26–32
- Sitarz A, Słowiński A, Zdunowski J. Zabezpieczenie medyczne pułku zmechanizowanego w natarciu. Lek Wojsk, 1967; 1–2 jawny: 7–14
- Słowiński A. Sposoby obliczania wysokości strat sanitarnych oraz potrzeb służby zdrowia związku taktycznego. Lek Wojsk, 1968; 2 jawny: 23–34
- Dóczyński M. Udział polowego szpitala chirurgicznego w letnich ćwiczeniach Wojskowej Akademii Medycznej. Lek Wojsk, 1982; 1 jawny: 11–13
- Gwóźdź B. Niektóre problemy sanitarno-higieniczne i przeciwepidemiczne współczesnej medycyny wojskowej. Lek Wojsk, 1970; 1 jawny: 1–48
- Żółtowski Z, Kubica J. Wybrane zagadnienia profilaktyki chorób zakaźnych w przewidywaniu ewentualnej wojny. Lek Wojsk, 1977; 1 jawny: 1–13
- Bończak J. Analiza zatruc pokarmowych. Lek Wojsk, 1968; 1 jawny: 65–71
- Ropek M, Polakiewicz H. Obraz epidemiologiczny gruźlicy w wojsku w okresie od 1957 do 1961 r. Lek Wojsk, 1965; 1 jawny: 70–82
- Łańcucki J. Epidemiologia kity i rzeżączki w wojsku w okresie 20-lecia (1968–1987). Lek Wojsk, 1988; 1 jawny: 93–108
- Kopff J, Jagiełło W, Andrzejewski S. Wykonywanie zadań ochrony radiologicznej w batalionie medycznym dywizji podczas działania na terenie skażonym promieniotwórczo. Lek Wojsk, 1969; 1 jawny: 26–35
- Bałtrukiewicz Z. Kryteria oceny rażącego działania promieniowania jonizującego i uwagi na temat norm narażenia radiacyjnego w warunkach polowych. Lek Wojsk, 1976; 2 jawny: 11–15
- Dziuk E. Porażenia popromienne – rozpoznawanie i postępowanie na etapach ewakuacji medycznej. Lek Wojsk, 1985; 1 jawny: 108–117
- Kowalczyk M. Współczesna broń chemiczna – skutki i przeciwdziałanie. Lek Wojsk, 1985; 1 jawny: 97–103
- Orłowski T, Barcikowski S, Dancewicz R. Zadania dla chirurgii polowej w świetle badań własnych nad wstrząsem urazowym i krwotocznym. Lek Wojsk, 1973; 2 jawny: 27–34
- Tylman D, Żołyński K, Dutkiewicz Z. Zasady postępowania chirurgicznego w obrażeniach narządów ruchu na współczesnym polu walki. Lek Wojsk, 1989; 1 jawny: 13–18
- Rudnicki S, Radek A, Piwowarski W, et al. Taktyka postępowania neurochirurgicznego na współczesnym polu walki. Lek Wojsk, 1989; 2 jawny: 64–69
- Badowski A, Dyduzyński A, Orłowski T, et al. Wstrząs i jego leczenie na etapach ewakuacji medycznej. Lek Wojsk, 1985; 1 jawny: 123–134
- Winiarski T, Gaszyński W. Postępowanie resuscytacyjne, anestetyczne i intensywna terapia na współczesnym polu walki. Lek Wojsk, 1989; 1 jawny: 23–28
- Szostek W i inni. Leczenie ran postrzałowych. Lek Wojsk, 1974; 2 i 1976, 1
- Aleksandrow D, Czaplicki S, Michajlik A, et al. Badania nad zagrożeniem chorobą wieńcową wybranych roczników kadry. Lek Wojsk, 1970; 2 jawny: 1–8
- Czaplicki S, Michajlik A, Wiernikowski A. Analiza chorobowości na zawal serca wśród kadry WP. Lek Wojsk, 1972; 2: 34–40
- Psarski Z. Zadania specjalistów niezabiegowych w masowych stratach sanitarnych. Lek Wojsk, 1973; 1 jawny: 78–85
- Koczorowski T. Zachowawcze postępowanie leczniczo-ewakuacyjne na współczesnym polu walki. Lek Wojsk, 1985; 1 jawny: 118–122
- Wańkowicz Z, Biernacki A, Galecki Z. Problemy leczenia ostrej niewydolności nerek w warunkach współczesnej wojny. Lek Wojsk, 1980; 1 jawny: 29–34
- Trznadel K, Pawlicki L. Postępowanie lecznicze w ostrej pourazowej niewydolności nerek w warunkach polowych. Lek Wojsk, 1989; 1 jawny: 19–22
- Zaborowski P, Grys I. Ostre stany zagrożenia życia w gastroenterologii na współczesnym polu walki. Lek Wojsk, 1989; 2 jawny: 60–63
- Dolatkowski A, Burka J, Dęga K, Klajman St. Badania nad wypadkowością na niektórych okrętach Marynarki Wojennej w latach 1960–1964. Lek Wojsk, 1966; 2 jawny: 46–55
- Dolatkowski A, Komasa B, Dęga K, et al. Ocena zagrożenia hałasem załóg okrętów Marynarki Wojennej różnych klas. Lek Wojsk, 1967; 1–2 jawny: 35–42
- Dęga K, Klajman S, Westerski W. Ocena higieniczna oświetlenia na niektórych okrętach Marynarki Wojennej. Lek Wojsk, 1978; 1 jawny: 36–42
- Aleksandrowski Z, Klajman S, Kołdej E. Badania częstości występowania urazów i zapaleń uszu oraz górnych dróg oddechowych u pletwonurków. Lek Wojsk, 1980; 1 jawny: 61–64
- Kierznikowicz B, Wolańska M, Ulewicz K. Badania epidemiologiczne w kierunku występowania pasożytów obcych ekologicznie u podchorążych i załóg okrętów Wyższej Szkoły Marynarki Wojennej. Lek Wojsk, 1986; 2 jawny: 67–70
- Bembnowski B, Gierowski Z. Odległe skutki katapultowania w świetle kliniczno-radiologicznych badań kręgosłupa. Lek Wojsk, 1970; 1 jawny: 29–36
- Barański S, Kwarecki K, Różyński J. Zagadnienia sądowo-lekarskiej ekspertyzy katastrof lotniczych. Obrażenia ciała w katastrofach lotniczych i ich interpretacja. Lek Wojsk, 1971; 2 jawny: 18–24
- Kożuchowska I. Badania narządu wzroku u zatrudnionych w zasięgu promieniowania laserowego. Lek Wojsk, 1977; 1 jawny: 14–19
- Rydzyski Z, Araszkiewicz A, Caban Z, Gruszczyński W. Stan zdrowia psychicznego żołnierzy zawodowych oraz kierunki psychoprofilaktyki. Lek Wojsk, 1984; 1 jawny: 42–45
- Słowik S, Pioruńska BT. Leczenie alkoholików w Wojskowym Szpitalu Rejonowym w Krakowie w latach 1966–1969. Lek Wojsk, 1969; 2 jawny: 30–38
- Żmudzki A, Foss A. Niedorozwój i ocieżalność umysłowa a przydatność do służby wojskowej. Lek Wojsk, 1970; 1 jawny: 69–77
- Zabielski S. Najczęstsze samouszkodzenia skóry w Wojsku Polskim. Lek Wojsk, 1982; 1 jawny: 81–85
- Florkowski A. Możliwości zapobiegania zamachom samobójczym w wojsku na podstawie analizy samobójstw dokonanych przez żołnierzy w latach 1971–1981. Lek Wojsk, 1986; 1 jawny: 46–52

51. Ilnicki S. Postępowanie leczniczo-ewakuacyjne w ostrych zaburzeniach psychicznych na współczesnym polu walki. *Lek Wojsk*, 1985; 1 jawny: 135–143
52. Rytko S, Zamecki L. System gromadzenia i rotowania zapasów materiałowych w służbie zdrowia WP. *Lek Wojsk*, 1969; 1 jawny: 48–57
53. Ejmont J. Zabezpieczenie wojska w krew podczas wojny. *Lek Wojsk*, 1966; 1 jawny: 1–5
54. Nowicki P, Rytko S. Zaopatrywanie wojsk operacyjnych w krew konserwowaną i preparaty krwiopochodne. *Lek Wojsk*, 1971; 2 jawny: 40–46
55. Biernacki A, Gafecki Z. Zaopatrzenie w warunkach polowych w płyny stosowane w profilaktyce i leczeniu ostrej niewydolności nerek. *Lek Wojsk*, 1982; 1 jawny: 25–29
56. Gawryluk J. Ogólna charakterystyka, struktura oraz wysokość strat sanitarnych w wojskach operacyjnych. *Lek Wojsk*, 1985; 1 jawny: 1–143
57. Słowiński A. et al. Wpływ broni neutronowej na zabezpieczenie medyczne działań bojowych wojsk. *Lek Wojsk*, 1986, nr 2 jawny: 1–40
58. Grejbus J, Dójczyński M. i inni. Kierunki doskonalenia struktury organizacyjnej służby zdrowia armii ogólnowojskowej. *Lek Wojsk*, 1989; 1 jawny: 1–42
59. The Nato Science And Technology Organization “Empowering The Alliance’s Technological Edge”. www.sto.nato.int